

СТАТИСТИЧЕСКИТЕ ДАННИ ЗА ВЪНШНАТА МИГРАЦИЯ И ДЕМОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИЯ ЗА БЪЛГАРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ

Разгледани са статистическите данни за естественото и механичното движението на българското население през последните десетилетия. Акцентирано е върху редица несъответствия, породени от неточното и непълното регистриране на външната миграция. Използван е методът на придвижване на възрастовите групи, като са анализирани разликите между проектираното население с данните от поредното преброяване. Така е установено доколко текущата статистическа отчетност по населението се разминава с фактическото положение и в каква степен данните от преброяванията съдействат да се установи размерът на нерегистрираната миграция през изтеклия период. Направен е изводът, че се налага дълбоко преосмисляне на концепцията за статистическо наблюдение на външната миграция, както и анализ на методологията на текущата отчетност по населението. Дадени са и някои препоръки.

JEL: J11

През втората половина на XX век миграцията се оказва важен фактор за демографското развитие на нашето население. Ефектът от механичните движения е непосредствен върху неговата възрастово-полова и териториална структура, като по такъв начин се преплита с раждаемостта и смъртността и се оказва както директен, така и индиректен фактор за мащаба на естественото движение и броя на населението. През 50-те и 60-те години на миналия век интензивната миграция от селата към градовете предимно на млади хора доведе до деформация на възрастовите структури, подчертано стеснено възпроизводство на селското население и бързото му застаряване. През последните години особено тревожен факт е миграцията на млади хора в чужбина, което ще има тежки социални последици за цялото българско население за продължителен период.

Тук ще разгледаме въпроса доколко статистическата информация за външната миграция съдейства за по-добро опознаване на тези тенденции и как някои пропуски и непълноти оставят неприятен отпечатък не само върху възможността за правилното определяне на броя на българското население, но и върху основните структури. Така се накърнява и цялата система на демографската статистика и значително се затруднява анализът на демографските процеси и получаването на достоверни прогнози за бъдещето на населението.

В по-далечното минало единственият информационен източник за определяне броя на населението и основните демографски структури у нас са били преброяванията. За междинните периоди са прилагани някои интерполации, с които едва ли е възможно да се отразят различните му движения около войните и някои промени на държавните граници. След

Втората световна война българската държавна статистика изоставя приблизителните методи и правилно се ориентира към ежегодно получаване на баланса на населението въз основа на текущата отчетност за раждаемостта, смъртността и външната миграция. Същият подход се прилага и за определянето на основните структури в териториален разрез, в т.ч. и за градското и селското население, като за такъв вътрешен баланс се използват и данните за вътрешната миграция.

Балансът на населението по принцип се извършва по единични възрасти и отделно за двата пола с придвижване на възрастовите групи¹ от началото (т.е. края на предходната година) до края на всяка година между преброяванията. Текущата отчетност на живородените и умрелите у нас може да се смята за достатъчно точна, тъй като се извлича от актовете за раждане и смърт. В специализирания годишник "Население" (издание на НСИ) могат да се намерят подробни данни за естественото движение на населението, в т.ч. групировка на умрелите по пол, единични възрасти и година на раждане, което позволява статистическа реконструкция на целите поколения, ако не се смята ефектът от външната миграция.

Положението със статистическото наблюдение на външната миграция е сложно. В миналото този процес е бил ведомствено разпокъсан, а и не е имало политическа воля точно да се отразяват съответните факти и още по-малко да им се дава необходимата публичност в статистическите годишници. Това е поставило държавната статистика в затруднено положение - практически е било невъзможно да се поддържа актуален и точен статистически баланс. На практика се е оказало, че само преброяването на населението би могло да даде меродавна информация за общия брой и основните структури на населението на България. Интензивните емиграционни потоци през 80-те години още повече затъмняват картината около демографската ситуация в нашата страна и в началото на 90-те години не случайно възникна проблемът за т.нар. фантоми в избирателните списъци. Не се забелязва нещо положително и през следващите години. Данните от различни източници за външната миграция продължават да са противоречиви. Нещо повече, в специализирания годишник "Население" се открива, че цифрите за външната миграция за 1991 и 1992 г. напълно съвпадат както за общия брой, така и отделно за двата пола, отделно за емигрантите и имигрантите. Такова невероятно съвпадение прилича повече на печатна грешка, но едва ли е така, тъй като след тези години НСИ престава да публикува таблици за външната миграция. Този тревожен факт показва, че са налице сериозни проблеми и с текущата калкулация на размера и основните структури на населението след

¹ Този метод е тясно свързан с диаграмата на Лексис и е подробно разгледан от проф. Сугарев (вж. Сугарев, З. Демографска статистика. С., Наука и изкуство, 1975). Проф. Русев демонстрира негово приложение по данни за периода 1966-1968 г. във връзка с прилагания от НСИ метод за получаване на таблици за смъртност (вж. Русев, Б. Анализ на състава, естественото и механичното движение на населението. С., НСИ, 1973).

преброяването от 1992 г. По информация на НСИ² емиграцията от страната през периода 1992 - 2001 г. е около 220 хил. лица, докато завърналите се лица са около 20 хил. Тази факти обаче не са отразени в публикуваните данни за населението в края на годините през този период и едва ли са взети предвид при получаването на производните демографски показатели за раждаемостта, естествения прираст, таблиците за смъртност и др.

Специалистите в НСИ вече са се убедили, че положението със статистиката на външната миграция е "неспасяемо", че това е пречка за правилната оценка на естественото движение на населението, за изграждането на научнообосновани виждания за бъдещето на българското население, за развитието на социалната статистика у нас. Ето защо е необходимо държавата да предприеме спешни мерки във връзка с коректното отчитане на пресичащите националната граница. НСИ може да бъде инициатор на това и да предложи проект за решаването на подобни проблеми с привличането на ключови централни ведомства като МРРБ, МВР и МТСП.

Сравняването на отчетността по населението с данните от преброяването през 1965 г. разкрива дълбоки несъответствия в демографската информация. Проблемите по статистиката на външната миграция имат дълга история у нас, но досега незаслужено са пренебрегвани от държавата. Липсата на адекватна информация за механичното движение на населението оставя отпечатък върху статистиката на раждаемостта и смъртността. Ето защо проследяването на тези процеси по статистическите данни би разкрило редица особености, които не могат да се обяснят само с липсата на достоверна информация за външната миграция. Началото на 60-те години на миналия век представлява подходящ материал за демонстрация, тъй като публикуваната от НСИ статистическа информация за този период е достатъчно подробна и позволява да се направят интересни сравнения.

Демографската статистика³ показва минимална външна миграция за този период, което дава възможност да се проследи как се формират детските възрастови групи, като се започне от годишния брой живородени. Табл. 1 се отнася за цялото население и показва от какъв максимален порядък може да се очакват разлики, ако възрастовите групи, започвайки от живородените, се придвижват от година към година, като се приспадат умрелите от отделните поколения, без да се отразяват миграционните движения. Нашата статистика публикува доста подробни данни за умрелите - по елементарни съвкупности (възраст, пол и година на раждане), което улеснява непосредственото проследяване на развитието на поколенията по линията на естественото движение.

² Население и демографски процеси, 2001. С., НСИ, 2003.

³ Данните са от специализирания годишник Демографска статистика за разглеждания период. С., НСИ.

Данните за външната миграция обаче са доста окрупнени и това не позволява тяхното непосредствено включване в калкулацията на формиращите се възрастови групи без привличането на допълнителни хипотетични положения. Затова предпочитанията ни са да се проследи развитието на поколенията в "лабораторни условия" и при първа възможност да се сравнят резултатите с фактическите данни от поредното преброяване. При такова положение е неизбежно "на финала" да не се констатират разлики, породени от натрупаната през годините и неотчетена външна миграция. До какъв извод може да се стигне обаче, ако се окаже, че получените разлики многократно надхвърлят размера на външната миграция?

Спрели сме се на периода 1961 - 1965 г. и поради това, че той е сравнително начален за новата по онова време методология на държавната статистика по текущата отчетност на населението и е възможно да се направи сравнение с информацията от поредното преброяване през 1965 г. Данните от табл. 1 подсказват, че пропускането на миграцията може да доведе до разлики от няколко стотици човека в повече от съответните цифри от преброяването, което за единичните възрастови групи за началните възрасти би било много по-малко, особено като се има предвид доста по-ниската мобилност на семействата с малки деца.

Таблица 1

Външна миграция на българското население, 1961 - 1965 г.

Година	Имигранти			Емигранти			Миграционно салдо		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
1961	17	15	2	84	38	46	-67	-23	-44
1962	16	14	2	100	47	53	-84	-33	-51
1963	7	7	0	119	58	61	-112	-51	-61
1964	20	19	1	84	38	46	-64	-19	-45
1965	3	3	0	42	24	18	-39	-21	-18
Общо	63	58	5	429	205	224	-366	-147	-219

Статистическите данни показват 125 791 живородени през 1965 г., в т.ч. 64 806 момчета и 60 985 момичета. В течение на същата година от това поколение са умрели 2913, съответно 1679 момчета и 1234 момичета. В резултат от това в края на 1965 г. би се формирала възрастовата група на нулагодишните с размер 122 878, в т.ч. 63 127 момчета и 59 751 момичета (вж. табл. 2 за възраст 0). В специализираната публикация на НСИ "Население по пол и възраст в НР България - общо и по окръзи през периода 1965 - 1967 г." са дадени отчетни данни за населението⁴ на страната в края

⁴ Очаква се тези данни да са получени от преброяването на 4 декември същата година със съответното придвижване на възрастовите групи до 31 декември с отчитане на миграцията. Това може да се провери с придвижването на възрастовите групи през следващите години (1966,

на 1965 г. Сравнението показва, че така проектираните поколения са със 7322 по-малко от отчетните (3810 при момчетата и 3512 при момичетата), което е съвсем невероятно и може да се получи само при много висока имиграция на тази възраст. Нима е възможно в рамките на една година в България да се заселят 7322 новородени повече, отколкото са се изселили!

По аналогичен начин може да се проектират и предходните поколения, родени през 1961 - 1964 г., и така да се запълнят и следващите четири възрастови групи. Както се вижда от табл. 2, за тези възрасти се получават разлики с противоположен знак - като че ли емиграцията е отнела известен брой от тези поколения. Общо за петгодишната начална възрастова група (сборният ред на табл. 2) се получават по-умерени разлики (поради частично погасяващи се отделни събираеми с обратни знаци), но те също никак не съответстват на данните за външната миграция за периода (вж. табл. 1).

Таблица 2

Сравнение на проектираните поколения с данните от преброяването 1965 г.

Възраст	Проекция на поколенията 1961 – 1965 г. към 31.XII.1965			Отчетни данни за населението за края на 1965 г.			Разлика между проектираните и отчетните данни		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
0	122 878	63 127	59 751	130 200	66 937	63 263	-7322	-3810	-3512
1	126 526	64 971	61 555	122 800	62 981	59 819	3726	1990	1736
2	127 008	65 144	61 864	125 278	64 213	61 065	1730	931	799
3	128 449	65 701	62 748	127 814	65 245	62 569	635	456	179
4	131 742	67 791	63 951	130 172	67 055	63 117	1570	736	834
Общо	636 603	326 734	309 869	636 264	326 431	309 833	339	303	36

В такава объркана ситуация е трудно да се предложат някакви логични обяснения на констатираните разлики. Възможно е данните за външната миграция да са неточни и голяма част от действително напусналите страната (в т.ч. и т. нар. невъзвращенци) да не са отразени в статистическите цифри, в резултат от което салдото от външната миграция да е фактически много по-отрицателно в сравнение с данните от табл. 1. Това обаче не може да обясни разликата за възраст нула, при която естественото движение на съответното поколение се оказва доста под отчетните данни.

Друго обяснение може да се търси в неточна регистрация на събитията от естественото движение на населението - ражданията и смъртните случаи за началните възрасти. Смъртните случаи за тези възрасти са относително малко на брой (с изключение на нулевата група, където достигат към 3000 годишно за

1967 и т.н.) и да се направят паралелни сравнения с публикуваните данни за възрастовите структури (вж. Русев, Б. Цит. съч.).

отделно поколение) и там няма пространство за допускане на по-съществени отклонение. Съществува и хипотетична възможност да има известни разминавания в датата на ражданията и други нередовности в документооборота на актовете за раждане, още повече, че годишният брой живородени през разглеждания период е от порядъка на няколко десетки хиляди отделно за двата пола и относително малки грешки могат да имат съществен абсолютен ефект. На такава хипотеза навеждат противоположните знаци на разликите в последните три колони на табл. 2 и значителното компенсиране в размера на съседните поколения. Възможно е също част от извлеченията от актовете за раждане да не са достигнали навреме до държавната статистика и с преброяването през 1965 г. да са установени по-многочислени генерации, като така се получават и разликите за възраст нула. Или възрастово-половата структура на населението, наблюдавана на 4.XII.1965 г., да не е придвижена акуратно до 31 декември, в резултат от което публикуваните данни да са неточни. Може в самото преброяване на населението да са допуснати дефекти с припокриване на постоянното и наличното население и повторно броене на някои от новородените.

Таблица 3

Сравнение на проектираните поколения с данните от преброяването през 1965 г.

Възраст	Разлика между проектираните и отчетните данни		
	Общо	Мъже	Жени
0 – 4	339	303	36
5 – 9	-2324	-1101	-1223
10-14	-2052	-1879	-173
15-19	9923	5525	4398
20-24	8276	6094	2182
25-29	683	-30	713
30-34	-2850	-3759	909
35-39	-68	-1288	1220
40-44	-1911	-1542	-369
45-49	916	-301	1217
50-54	527	-1194	1721
55-59	-3247	360	-3607
60-64	-4598	-1464	-3134
65-69	-2825	-3069	244
70-79	489	389	100
80+	4629	1924	2705
Общо	5907	-1032	6939

Никое от тези обяснения обаче не звучи убедително. На табл. 3 е представена друга проекция на възрастовата структура на населението, представляваща разширение на предходната. При нея се започва с информацията за постоянното население по възраст и пол в края на 1960 г.⁵ и с приспадане на умрелите от отделните поколения през следващите години се получават възрастовите групи в края на 1965 г. за възрастите от 5 нагоре. Така се допълват началните пет възрастови групи и се получава цялостна картина на обсъждания проблем. Резултатът от табл. 3 обаче не може много да помогне за намиране на приемливо обяснение. Освен че разликите са доста разнообразни за отделните възрасти и по знак, и по големина, открива се явно несъответствие между двата пола. Освен че проекцията дава 5907 в повече от преброяването, тази разлика идва изцяло от жените (6939), а при мъжете резултатът е с обратен знак, като че ли салдото от външната миграция при мъжете е положително общо за петгодишния период 1961 - 1965 г. Може да се остане с впечатлението, че независимо от липсата на достоверни данни за външната миграция отчетността по населението не е водена с необходимата точност през разглеждания период.

Какво показват статистическите данни за естественото и механичното движение след 1965 г.?

До подобен извод може да се стигне, ако се направят аналогични сравнения на демографските данни за следващите години. През този период⁶ външната миграция в България се активизира главно около спогодбата между НРБ и Турция за изселниците, краткотрайното действие на която може да се види от данните на табл. 4 в колоната за миграционното салдо за годините около 1970. За съжаление, след 1970 г. държавната ни статистика престава (или по-скоро е принудена да престане) да публикува данни за структурата на населението по единични възрасти (публикуват се данни само по петгодишни възрастови групи), което затруднява проследяването на развитието на отделните поколения.

Независимо от това балансът на цялото население показва пълна съгласуваност между данните за естественото движение, външната миграция и размера на населението към края на отделните години, макар и само в общия брой. Разлика се появява само за 1975 г., когато с поредното преброяване е установено 32,963 лица по-малко от текущата отчетност на населението. Впрочем, предварителните данни от преброяването 1975 г. сочат за българското население около 2,300 повече и през 1977 г. е направена корекция, съгласно която броят на мъжете е увеличен с около 800, а този на жените е намален с около 3,100, един факт, който е любопитен сам за себе си.

⁵ По данни от Демографска статистика – 1960. С., НСИ, 1962.

⁶ За анализа в тази част са използвани данни от специализирания демографски годишник на НСИ "Население" за съответните години.

Таблица 4

Естествено и механично движение за периода 1966 - 1975 г.
(общо двата пола)

Година	Население в началото на годината	Живо-родени	Умрели	Миграционно салдо	Баланс на населението в края на годината	Разлика баланс минус отчет
1966	8 230 788	123 038	68 366	-136	8 285 324	-1
1967	8 285 325	124 582	74 696	-85	8 335 126	0
1968	8 335 126	141 460	72 176	-330	8 404 080	0
1969	8 404 080	143 060	80 183	-2693	8 464 264	0
1970	8 464 264	138 745	77 095	-11 031	8 514 883	0
1971	8 514 883	135 422	82 805	-9594	8 557 906	0
1972	8 557 906	131 316	84 174	-10 555	8 594 493	0
1973	8 594 493	139 713	81 470	-5296	8 647 440	0
1974	8 647 440	149 196	85 239	-1348	8 710 049	0
1975	8 710 049	144 668	89 974	-346	8 764 397	32 963
1976	8 731 434					

Таблица 5

Естествено и механично движение за периода 1976 – 1985 г.
(общо двата пола)

Година	Население в началото на годината	Живо-родени	Умрели	Миграционно салдо	Баланс на населението в края на годината	Разлика баланс минус отчет
1976	8 731 434	144 929	88 348	-2252	8 785 763	0
1977	8 785 763	141 702	94 362	-10 501	8 822 602	0
1978	8 822 602	136 442	92 445	-61 137	8 805 462	0
1979	8 805 462	135 358	94 403	0	8 846 417	0
1980	8 846 417	128 190	97 950	-5	8 876 652	0
1981	8 876 652	124 372	95 441	-2	8 905 581	0
1982	8 905 581	124 166	100 293	-122	8 929 332	0
1983	8 929 332	122 993	102 182	1	8 950 144	0
1984	8 950 144	122 303	101 419	186	8 971 214	0
1985	8 971 214	118 955	107 485	289	8 982 973	33 093
1986	8 949 880					

По-пъстра картина се наблюдава за следващия период 1976 – 1985 г. (табл. 5). И тогава балансът показва пълна съгласуваност между данните за

естественото движение, външната миграция и броя на населението към края на отделните години, въпреки че за 1977 и особено за 1978 г. публикуваните данни за външната миграция сочат изключително високо отрицателно салдо. Тези величини говорят повече за някаква дълбока промяна в методологията на НСИ по отношение на външната миграция, отколкото за адекватно отразяване на механичното движение на населението. Особено като се има предвид, че за следващата 1979 г. цифрите показват нула емигранти, нула имигранти и нулево миграционно салдо както общо за двата пола, така и отделно при мъжете и жените. А и за следващите години външната миграция е съвсем минимална в сравнение с 1978 г.

Чак за 1985 г. се появява разлика от 33 093, което е доста аналогично на ситуацията от предходното преброяване през 1975 г. Подобно разминаване между данните от преброяванията и текущата отчетност може да се обясни с това, че част от напусналите България (например т. нар. невъзвращенци) не са отразени в статистическата информация за външната миграция просто защото съответните сведения (доколкото такива въобще е имало) не са достигнали до държавната статистика.

Липсата на данни по единични възрасти обаче може в известна степен да се компенсира при детските възрасти, като се проследи развитието на поколенията, родени през отделните години на съответния период, и се направи сравнение, използвайки публикуваната информация за населението по петгодишни възрастови интервали. Тук ще се натъкнем на един съществен дефект в придвижването на възрастовите групи, допуснат от НСИ - след 1978 г. е налице неправилно осчетоводяване на отделните поколения, като вместо първа главна съвкупност на живите се използва трета главна, при което се допуска преплитане на естественото движение на съседните генерации. Това води до неправилно установяване на размера на възрастовите групи на мъжете и жените за отделните години, но не се отразява върху общия брой на населението. Тази неточност продължава и през 80-те и 90-те години на миналия век.

Периодът след края на последните две десетилетия внася редица нови моменти в миграционното движение на българското население, свързани неговото масово напускане на страната.

Официалната статистика не отразява тези факти (вж. табл. 6) и става съвсем ясно, че текущата отчетност по населението се разминава с действителното положение, дори ако е водена съвсем точно. Данните за външната миграция за периода 1986 - 1992 г. показват превес на имигрантите над емигрантите и положително салдо за отделните години, нещо, което едва ли се е случило. В резултат от това се натрупва значителна грешка в изчисленото население към края на отделните години и се оформя около половин милион дефицит в края на разглеждания период, което се разкрива при сравнение с данните от преброяването от 1992 г. Това развитие е показано на табл. 6.

Таблица 6

Естествено и механично движение за периода 1986 – 1992 г.
(общо двата пола)

Година	Население в началото на годината	Живо-родени	Умрели	Миграционно салдо	Баланс на населението в края на годината	Разлика баланс минус отчет
1986	8 949 880	120 078	104 039	543	8 966 462	0
1987	8 966 462	116 672	107 213	334	8 976 255	0
1988	8 976 255	117 440	107 385	326	8 986 636	0
1989	8 986 636	112 289	106 902	293	8 992 316	0
1990	8 992 316	105 180	108 608	277	8 989 165	0
1991	8 989 165	95 910	110 423	209	8 974 861	0
1992	8 974 861	89 134	107 998	209	8 956 206	471 343
1993	8 484 863					

След 1992 г. НСИ спира публикуването на данни за външната миграция. Балансът само по линията на естественото движение на населението показва, че в повечето случаи държавната статистика просто е полагала нулево миграционно салдо (табл. 7). Само за 1993 и 1996 г. се откриват относително малки разлики, показващи превес на имигрантите над емигрантите, което е малко неочаквано. Натрупаната грешка се проявява в сравнение с данните от преброяването през 2001 г. и нейният размер е от порядъка на оценките на НСИ за външната миграция през периода.

Таблица 7

Естествено и механично движение за периода 1993 – 2001 г.
(общо двата пола)

Година	Население в началото на годината	Живо-родени	Умрели	Баланс на населението в края на годината	Разлика баланс минус отчет
1993	8 484 863	84 400	109 540	8 459 723	-40
1994	8 459 763	79 442	111 787	8 427 418	0
1995	8 427 418	71 967	114 670	8 384 715	0
1996	8 384 715	72 188	117 056	8 339 847	-1089
1997	8 340 936	64 125	121 861	8 283 200	0
1998	8 283 200	65 361	118 190	8 230 371	0
1999	8 230 371	72 291	111 786	8 190 876	0
2000	8 190 876	73 679	115 087	8 149 468	0
2001	8 149 468	68 180	112 368	8 105 280	214 185
2002	7 891 095				

Всичко това подсказва, че дори и към такива показатели като общ коефициент за раждаемост и смъртност, коефициент за естествен прираст, тотален коефициент за плодовитост, нето коефициент за възпроизводство и др., публикувани в статистическите годишници,⁷ би трябвало да се подхожда доста предпазливо, тъй като техните величини са в пряка зависимост от броя и структурата на населението и размера на отделните възрастови групи.

*

Намалението на българското население през последните години се дължи както на стесненото възпроизводство по линия на естественото движение, така и на механичния отлив от страната предимно на млади хора, което допълнително ускорява неговото стареене и поражда сериозни демографски, икономически и социални проблеми. Значителните изселвания през определени периоди се отразяват двойко на демографските процеси у нас - отрицателните салда сочат за деформация на възрастовата пирамида предимно при младите възрасти, което пък от своя страна води до свиване на мащаба на раждаемостта, като така се мултиплицира негативният ефект от външната миграция и генерираните възрастови неравномерности се репродуцират и в бъдещите възрастови структури.

Регистрацията на външната миграция, която през определени години става съвсем фиктивна, поставя държавната ни статистика в затруднено положение по отношение определянето на основните демографски показатели за българското население. Това е сериозна пречка за извличането и на производни, и на по-аналитични индикатори. Не е ясен ефектът на тези пропуски върху различните възрастови групи и отделно за двата пола, а също и как това се отразява върху цялата система от демографска информация. Например в условия на интензивна емиграция данните за възрастовата смъртност (особено за средните възрасти) могат да се окажат статистически незначими поради създадения от миграцията "шум" в системата на естественото движение. Това, разбира се, е екстреман случай, но той показва в каква посока може да се губи надеждността на статистическата информация. Не е ясно как това би се отразило върху съответните таблици за смъртност и доколко би се накърнила статистическата надеждност на съответните показатели, а и на цялата система на демографската статистика.

Необходимо е да се преразгледа концепцията за статистическото наблюдение на външната миграция, като се сведе предимно до регистриране на пресичащите границата в двете посоки по основните демографски признаци (и без това такава регистрация се прави на КПП). Събираната информация със заличени персонални данни трябва да се предоставя директно на НСИ (съвременните Интернет технологии позволяват това да

⁷ Вж. ежегодната публикация "Население и демографски процеси" на НСИ.

става дори в реално време), което би позволило адекватна статистическа отчетност на движението на населението. А амбициозната задача по категоризирането на пътуванията като механично движение, като миграция или не, и изучаването на причините за миграция да се обособи като отделни социологически проучвания, обхващащи целия процес - формирането на миграционна наклонност и мотивация, търсенето на различни възможности и окончателното преселване. Адекватното статистическо регистриране на пътуващите през граница би послужило и като надеждна основа за такива социологически наблюдения.

Вероятно ще трябва да се помисли и върху приложението на категорията постоянно население и при извличането на производните статистически показатели да се премине към използването на наличното население. В днешното динамично време много по-важно е правилно да се оцени фактичното, а не юридическото в разположението на населението и съответните демографски структури.

Трябва да се има предвид също, че разбирането за външната миграция търпи промяна. Във времето на глобална интеграция и включването на България в евроатлантическата система от ценности и възможности постепенно отпадат политическите елементи в схващането за външната миграция, намалява се разликата между външна и вътрешна миграция и същевременно се засилва икономическата мотивация на преселванията. Променя се и психологията на миграционния акт с преместване на центъра на тежестта от "скъсване с миналото" към намиране на по-добро бъдеще.

Същевременно е редно повече да не се допускат технически пропуски при придвижването на възрастовите групи и доколкото е възможно да се внесат корекции за предходните години, в т.ч. и при таблиците за смъртност.

Държавната статистика би трябвало да излезе от пасивното и подчинено състояние по отношение на регистрирането на механичното движение и без забавяне да изработи позиция по развитието на статистическата отчетност за населението и на системата на демографските показатели.

Българската демография само би спечелила от по-тясно сътрудничество между НСИ и академичните среди с по-съществен обмен на статистическа информация, демографски факти, методологични подходи и разработени алгоритми и по-широка дискусия сред специалистите по демографските проблеми. Съвременната компютризация и масовото използване на Интернет предлагат неограничени възможности за комуникация и представляват ефикасно средство за професионално запознаване на интересуващите се с развитието на научната мисъл в областта на демографията и перспективите пред демографското развитие на България.

31.III.2003 г.